

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND
INNOVATION

МИНИСТРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И
ИННОВАЦИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

JIZZAX POLITEKNIKA INSTITUTI

JIZZAKH POLYTECHNIC INSTITUTE

ДЖИЗАКСКИЙ
ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ

**“YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHDA TILLARNI O'RGANISHNING
ZAMONAVIY TENDENSIYALARI”**

Mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Республиканская научно-практическая конференция на тему:
**«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В
СТРОИТЕЛЬСТВЕ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА»**

**“MODERN TRENDS IN LANGUAGE LEARNING IN THE FORMATION
OF A NEW UZBEKISTAN”**

Republic scientific- practical conference

18-aprel, 2025 yil

www.jizpi.uz

O‘ZBEK ISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

**“Yangi O‘zbekistonni barpo etishda tillarni
o‘rganishning zamonaviy tendensiyalari”**

mavzusidagi
respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

Republican scientific and practical conference on
**“Modern trends in language learning in the
construction of a new Uzbekistan”**

республиканская научно-практическая конференция на тему:
**«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ
ЯЗЫКАМ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА»**

**KONFERENSIYA MATERIALLARI
TO‘PLAMI**

I-II sho‘ba

(Jizzax shahri, 18-aprel 2025-yil)

JIZZAX-2025

NOFILOLOGIK OLIY O‘QUV YURTLARIDA AKADEMIK YOZUV FANINI O‘QITISH TAJRIBASIDAN

Begimov Odil To‘xtamishovich,
Qarshi davlat texnika universiteti
O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri,
filologiya fanlari doktori
Qashqadaryo viloyati, Qarshi shahri
Tel.: 93 908 88 35
E- mail: begimovodil61@mail.ru

***Annotatsiya.** Akademik yozuv an'anaviy kompetensiya bo'lib, jahon ta'lim va ilmiy hamjamiyatlarida keng qo'llaniladi. Ilmiy axborot jarayonlari va xalqaro akademik aloqalarning jadal rivojlanishi sharoitida ushbu fanning dolzarbligi ortib bormoqda. Maqolada "Akademik yozuv" fanini nofilologik oliy o'quv yurtlarida o'qitishda xalqaro tajribalarga tayanish, ularning yutuqlarini keng joriy etish masalasida fikr yuritilgan.*

***Kalit so'zlar:** akademik savodxonlik, akademik kompetensiya, akademik yozuv, ilmiy uslub, akademik janr.*

Murakkab va ko'p qirrali ko'nikmalar majmuasi bo'lgan akademik yozuv bugungi kunda butun dunyoda akademik muhitda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan barcha boshqa ko'nikmalarga nisbatan ustuvor vazifa sifatida tan olingan. Bu ko'nikmalar to'plami nafaqat lingvistik, ya'ni til, sintaktik va stilistik, balki eng avvalo talabalar va yosh mutaxassislarda kam uchraydigan mantiq, tahlil, argumentatsiya, tanqidiy fikrlash, xolislik va boshqa odamlarning g'oyalari va matnlariga hurmat kabi metalingvistik kompetensiyalarni ham o'z ichiga oladi.

"Akademik yozuv" (Academic Writing) fani G'arb universitetlarida azaldan mavjud bo'lib, uning maqsadi akademik savodxonlik (academic literacy) asosini tashkil etuvchi akademik ko'nikmalar (academic skills)ni rivojlantirishdan iborat. Bu yerda 'academic' (akademik) so'zi o'rganish va ta'lim bilan bog'liq hamma narsani anglatadi. Masalan, academic year (o'quv yili), academic success (o'quv muvaffaqiyati), academic achievements (o'quv yutuqlari), academic competence (akademik kompetentsiya) va boshqalar.

Rus tili ilmiy adabiyotida 'akademik yozuv' tushunchasini eng aniq ifodalovchi 'matn yaratish' atamasi qabul qilindi. Taniqli rus olimi T.M. Dridze matn yaratish faoliyatini mazmunni tartibga solish uchun bajariladigan verbal va noverbal intellektual-aqliy operatsiyalardan iborat shaxsiy faoliyat turi deb hisoblaydi [2,46]. Muallifning fikriga ko'ra, har qanday matnda ikkita - makro- va mikro- tuzilma ajralib turadi. Akademik yozuvda makrotuzilma uning mantiqiy

tashkil etilishi va tuzilishiga, ya'ni noverbal operatsiyalarga, mikrotuzilma esa og'zaki ifodadagi matnga mos keladi. Shu nuqtayi nazardan, akademik yozuv kursi 'o'z g'oyalari yaratish, ularni mantiqiy tartibga solish, matnni tuzish, o'z farazlarining har birini asoslash ... va matnni izchil, aniq va maqsadga muvofiq ravishda qurish' ni o'rgatishi kerak [3,138]. I. B. Korotkina akademik yozuvni o'rgatish jarayonini tashkil etishda qo'llanma sifatida qaralishi mumkin bo'lgan quyidagi fikrlarni ta'kidlaydi: 'akademik yozuvda matn paragraflardan tuziladi va ular bo'linmaydi, ... paragraf matnning asosiy elementi bo'lib, yozishda uni e'tiborga olish kerak' [3,138]. Mavjud tajribalarning ko'rsatishicha, akademik yozuv boshqa akademik savodxonlik ko'nikmalari tizimida rivojlanayotganligi sababli, yozishni o'rgatish bilan bir qatorda, akademik o'qish va akademik nutq, taqdimot va muhokama san'atini o'rgatish bilan birlashtirilgan kompleks yondashuv zarur.

O'zbekiston Respublikasi oliy o'quv yurtlarida ilmiy yozuv fanini o'qitish hali boshlang'ich bosqichida. Respublika oliy o'quv yurtlarida uni o'rgatishi kerak bo'lgan mutaxassislar tayyorlanmaydi. Akademik yozuv bo'yicha rus tili va chet tili (ingliz tili)ni hisobga olmaganida, O'zbek tilida darsliklar va o'quv qo'llanmalar deyarli yo'q. Tajribadan ma'lumki, jahon ilm-fani yutuqlari va O'zbekiston oliy ta'limining xususiyatlarini uyg'unlashtirgan holda, akademik yozuv fanini keng ko'lamda o'qitish va unga tegishli ko'nikmalarini shakllantirishga milliy yondashuvni ishlab chiqish masalasi allaqachon kun tartibiga chiqqan.

Rivojlangan mamlakatlar oliy o'quv yurtlarida "Akademik yozuv" fanining o'qitilishi bo'yicha kuzatilgan tajribalar, xorijiy mutaxassislarining ushbu fanga bo'lgan katta qiziqishlari, mamlakatimiz oliy o'quv yurtlarining xalqaro darajadagi reyting ko'rsatkichlarini oshirishga bo'lgan intilishlari ushbu fan asoslarini o'quv jarayoniga keng ko'lamda joriy etish vaqti kelganligini ko'rsatadi. 2024-2025-o'quv yilidan boshlab, "Axborot tizimlari va texnologiyalari" ta'lim yo'nalishi 1-kurslari o'quv rejasi asosida Qarshi davlat texnika universitetida ham "Akademik yozuv fanini o'qitish joriy qilindi. Ishchi o'quv rejaga muvofiq fanga 30 soat ma'ruza, 30 soat amaliy mashg'ulot, 60 soat mustaqil ta'lim, jami 120 soat (4 kredit) ajratilgan. Tegishli tartibda fan dasturi va syllabus ishlab chiqildi. Fan daturini ishlab chiqishda xorijiy, xususan, Rossiya oliy o'quv yurtlari tajribalariga tayanildi.

Fikrimizcha, mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarida akademik yozuv fanini o'qitishda asosiy e'tiborni yangi metodikani ixtiro qilishga emas, balki bu muammo ustida o'nlab yillar davomida ishlagan va sezilarli muvaffaqiyatlarga erishgan xorijiy, jumladan, Rossiya olimlarining tajribalari va yutuqlarini tahlil qilish va ulardan foydalanishga qaratish kerak.

Masalan, “Akademik yozuv” fanini o‘qitish metodikasi va uning ilmiy asoslari ustida uzoq yillar faoliyat olib brogan I.B. Korotkinaning fikriga asoslanib aytadigan bo‘lsak, akademik yozuv kursini o‘zlashtirish natijasida talabalar quyidagilarni bilishlari kerak:

- ilmiy (akademik) matnning yaxlit tizim sifatida chiziqli bo‘lmagan qurilishining asosiy tamoyillarini;

- ilmiy matn va publitsistik va badiiy matn o‘rtasidagi tub farqlarni;

- ilmiy matnga nisbatan xalqaro me‘yor va talablarini.

Talabalar quyidagilarni bajara olishlari kerak:

- matn va uning elementlarini mantiqiy tartibga solishni;

- matn ustida ishlashda akademik yozuvning turli model va texnologiyalaridan foydalanishni;

- o‘quvchi bilan muloqot qilish, birovning nuqtayi nazarini tushunish va hurmat qilish;

- o‘z gipotezangizni ilgari suring va asoslang, tezisni shakllantiring va gipotezadan xulosaga qadar matn tuzing;

- turli manbalardan olingan ma‘lumotlarni tanqidiy baholash, tanlash, umumlashtirish va ulardan foydalanish;

- har xil turdagi plagiatchadan qochib, mantiq va faktlarga asoslangan o‘z dalillaringizni xolis, xolis va asosli olib boring;

- mantiqiy tartibning har xil turlari va argumentatsiya usullaridan foydalanish;

- sintaktik jihatdan izchil va mantiqiy izchil matn yozish;

- fikringizni aniq va aniq tilda ifodalash.

Quyidagi ko‘nikmalarni egallashlari kerak:

- o‘z g‘oyalarini yaratish texnologiyalari;

- modellar asosida matn qurish malakalari;

- izohlash va iqtibos keltirish ko‘nikmalari;

- izchil va mantiqiy tartiblangan matnni qurish ko‘nikmalari

- o‘zining va boshqa odamlarning matnlariga nisbatan akademik matnlarni baholash mezonlaridan foydalanish ko‘nikmalari;

- murakkab sintaktik va mantiqiy xatolarni tuzatish malakalari” [4, 11-12].

Akademik yozuvning janr xilma-xilligiga kelsak, masalani quyidagicha hal qilish mumkin. Ma'lumki, ilmiy uslub janr jihatidan nutq uslublarining eng boy turlaridan biridir. M.P.Brandes nutq janrlarini ‘nisbatan barqaror, mavzuli, kompozitsion va stilistik nutq turlari’ deb ta’riflaydi [1,168]. An’anaga ko‘ra, birlamchi va ikkilamchi akademik janrlar farqlanadi. Birlamchi janrlar ilmiy maqola, ilmiy taqriz, monografiya, dissertatsiya, ikkilamchi janrlar konspekt, referat, annotatsiya, tezis, avtoreferat, ilmiy muhokamalar, ilmiy loyihalar tavsifi

kabilarni o'z ichiga oladi. Keltirilgan janrlar mazmuni, kompozitsion xususiyatlari, lingvistik xususiyatlari bilan farqlanadi va ma'lum bir o'ziga xos ichki funksional nutqqa ega. Biroq, bunday janr xilma-xilligiga qaramay, ilmiy fikrlarning aniq va bir ma'noda ifodalanishi ularning asosiy xususiyati hisoblanadi.

Yangi Zelandiyaning Gamilton shahridagi Vaykato universitetining amaliy tilshunoslik sohasidagi taniqli tadqiqotchisi I.Bryusning ta'kidlashicha, bu jarayon uch bosqichdan o'tadi va muvaffaqiyatli akademik yoki professional martaba uchun poydevor qo'yish imkonini beradi [5,123].

Birinchi bosqichda talaba egallamoqchi bo'lgan fanning nutqini dekonstruksiya qilish va qayta qurish maqsadida asosiy kompetensiyalar shakllantiriladi. Ikkinchi bosqichda talaba ishtirok etmoqchi bo'lgan diskursiv jamiyatda 'muallif uslubi' ning rivojlanishi va 'muallif shaxsi' ning shakllanishi amalga oshadi. Uchinchi bosqichda yangi g'oyalarni joriy etish, e'tiroz bildirish, bahslashish va ma'lum bir akademik hamjamiyatning nutqini qayta qurish imkonini beradigan tanqidiy kompetensiyaga erishiladi.

Ko'rinadiki, Akademik yozuv oliy o'quv yurtlarida o'qitiladigan boshqa fanlardan ajralib turadi, uning vazifasi, birinchi navbatda, bilimlar tizimini uzatishdir. Bunday fanga yo'naltirilgan fanlardan farqli o'laroq, Akademik yozuv fani faoliyatga yo'naltirilgan, chunki u vakolatlarni rivojlantirishga qaratilgan.

Akademik matnni yaratish tamoyillari milliy tildan tashqarida yotadi, bu esa akademik jihatdan barkamol matn qurish kompetensiyalarini istalgan tilga ekstrapolyatsiya qilishni osonlashtiradi va uchta asosiy jihatni o'z ichiga oladi: diqqat, tashkil etish va amalga oshirish. Diqqat - bu tezisdan asosiy xulosaga to'g'ridan-to'g'ri argumentlash hodisasi bo'lib, unda matnga begona ma'lumotlarni kiritish yoki fikrlash chizig'idan chetga chiqishga yo'l qo'yilmaydi. Bu keyinchalik ishchi tezis sifatida shakllantiriladigan va muallifni xulosa va asosiy xulosaga olib keladigan tadqiqot muammosini qo'yishni o'z ichiga oladi.

Matnni tashkil etish ham butun matnni, ham uning elementlarini o'quvchiga tanish bo'lgan umumqabul qilingan tuzilma asosida tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Tuzilmaning asosiy elementi abzas bo'lib, ko'pincha akademik yozishni o'rgatish uning qurilishi bilan boshlanadi. Abzasning tuzilishi butun matn bilan bir xil mantiqqa amal qiladi: boshida paragraf mavzusini o'z ichiga olgan sarlavhali jumla va mavzuni abzas hajmiga mos keladigan nazorat fikri mavjud bo'ladi. Tashkil etish kirish va xulosani, shuningdek, matnga tegishli boshqa elementlarini qurishni ta'minlaydi. Kirish o'quvchini muammoga jalb qiladigan 'intriga' dan mantiqiy tartib asosida qurilgan, uni shakllantirish va muallifni matn yozishga undagan mavzu bo'yicha bilimlarning yetishmasligini ko'rsatish, tezisni shakllantirish va matnni shakllantirishga xizmat qiladigan jihatlarni ko'rsatishni o'z ichiga oladi. Bu tadqiqotni matn hajmiga mos ravishda aks ettirishga yordam

beradi va o'quvchiga bayon etish tartibi va kutilayotgan xulosa haqida tasavvur beradi.

Amalga oshirish jarayoni matnning sintaksis qurilishi va grammatik ifodalanishini o'z ichiga oladi. Matndagi jumalarning tuzilishi fikrlash mantig'i bilan chambarchas bog'liq. Bunda birinchi va ikkinchi darajali, eski va yangi ma'lumotlarning joylashuvi, hatto gap boshida bosh harflardan foydalanish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi vaqtda oliy o'quv yurtlari global ilmiy aloqa tamoyillarini ishlab chiqishda asosiy rol o'ynaydi, ta'lim faoliyatida ularning shakllanishiga yetakchi o'rin beriladi. Akademik yozuv fani esa bunday malakalarning hosil qilinishida muhim ahamiyat kasb etishi ilmiy jamoatchilik tomonidan tan olingan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brandes, M.P. Predperevodcheskij analiz teksta : ucheb. posobie dlya int-ov i fak. inostr. yaz. / M.P. Brandes, V.I. Provotorov. – 3-e izd. – M.: NVI-TEZAURUS, 2001. – 224 s.
2. Bridze, T.M. Tekstovaya deyatel'nost' v strukture social'noj kommunikacii. Problemy semiosociopsihologii / T.M. Bridze. – M.: Nauka, 1984. – 232 c.
3. Korotkina, I.B. Akademicheskoe pis'mo: na puti k konceptual'nomu edinstvu / I.B. Korotkina // Vysshee obrazovanie v Rossii. – № 3. – 2013. – S. 136–142.
4. Korotkina, I.B. Akademicheskoe pis'mo: process, produkt i praktika : ucheb-noe posobie dlya vuzov / I.B. Korotkina. – Moskva : Yurajt, 2015. – 295 s.
5. Bruce, I. Theory and Concepts of English for Academic Purposes / I. Bruce. – Palgrave Macmillan, 2011. – 227 p.

CHET TILLARNI O'QITISHDA MASHQLAR BAJARISHNING AHAMIYATI

JDPU Fakultetlararo xorijiy
tillar kafedراسи dotsenti,
f. f.nom. Abdujabbor Boymatov
katta o'qituvchi Shoimova Feruza

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada chet (ingliz, nemis, fransuz va boshq) tillarni o'rganish va o'qitish jarayonida bajariladigan mashqlar, beriladigan topshiriqlar bo'yicha ba'zi fikrlar yuritilgan.*

***Tayanch so'zlar:** mashq, topshiriq, malaka, ko'nikma, so'z tartibi, farq, rezeptiv, produktiv, mazmun, metod, texnologiya*

14	ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ АББРЕВИАТУР В ТЕРМИНОЛОГИИ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ. Бабаходжаева Малика Хашимовна	50
15	TURISTIK RESURS TERMINLARINING TASNIFIGA DOIR. Boymanov Elyor G'iyozovich.	55
16	NOFILOGIK OLIY O'QUV YURLARIDA AKADEMIK YOZUV FANINI O'QITISH TAJRIBASIDAN. Begimov Odil To'xtamishovich	59
17	TILLARNI O'QITISHDA MASHQLAR BAJARISHNING AHAMIYATI. Abdujabbor Boymatov, Shoimova Feruza	63
18	AKSIOLOGIK BIRLIKLAR: TIL VA MADANIYATNING O'ZARO TA'SIRI. Boymatova Dilnoza Baxtiyorovna	66
19	O'ZBEK VA TURK TILLARIDA HURMAT VA MENSIMASLIK IFODALARINING AKSIOLOGIK TAHLILI. Boymatova Dilnoza Baxtiyorovna	69
20	ГОВОРЕНИЕ КАК МЕТОД ОБУЧЕНИЯ. Байсариев Носир Холмуминович, Эргашева Г.	71
21	О НЕКОТОРЫХ УСЛОВИЯХ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ГОВОРЕНИЯ. Байсариев Носир Холмуминович, Орипжонова Эльмира.	74
22	О ПРОДУКТИВНОЙ И РЕПРОДУКТИВНОЙ, ПОДГОТОВЛЕННОЙ И НЕПОДГОТОВЛЕННОЙ РЕЧИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА. Байсариев Носир Холмуминович, Хошимова Висола.	77
23	УСТНАЯ РЕЧЬ КАК РЕЗУЛЬТАТ ГРАММАТИЧЕСКИХ И ФОНЕТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ. Байсариев Носир Холмуминович, Гофурова Ситора.	80
24	ДИАЛОГ КАК СПОСОБ АКТИВИЗАЦИИ УСТНОЙ РЕЧИ. Байсариев Носир Холмуминович, Рахмонкулов Бехруз, Аликулов Сухроб.	83
25	О МЕТОДИКЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ПРОИЗНОШЕНИЮ. Байсариев Носир Холмуминович, Ганибаева Сожида, Кучкарова Одина.	87
26	О ТЕХНИКЕ РАБОТЫ ПО ПОСТАНОВКЕ НАИБОЛЕЕ	93